

БИБЛИОТЕКА СВОБОДЕН ИЗБОРЪ
Вх. № 1366
ПОЛУЧЕНО НА 22 / XII 1926г.

II 1179

СТЕФАНЪ С. РОБЧЕВЪ.

С. Р. Робчевъ

От автора

~~III-9-62~~

Чудесно мирнитѣ и свободни избори въ Бръзовско.

(Единъ приносъ къмъ историята на българския парламентаризмъ).

Ab uno disce omnes.

(Отпечатъкъ изъ сп. „Българска Сбирка“ год. VI, кн. IX и X.)

ПЛОВДИВЪ

Печ. „Единство“ на П. М. Бъзайтовъ & С-ие

1899.

Братъкъ расказъ за чудесно мирнитѣ и свободни избори въ Брѣзовската околия.

Ab uno disce omnes.

(Отъ единъ заключавайте за всички).

Ако обичате, прочетете до край този мой расказъ. То е исторіята на едни депутатски избори, станали онзи день (на 25-й апр.).

Вий нѣма да се каете, ако ме изслушате до края. Прѣдупрѣждавамъ ви, че нови нѣща едва ли ще научите отъ мене. Азъ четохъ какъ сж станали изборитѣ въ Т.-Пазарджикско, Чирпанско, Сливенско, Карловско и другадѣ. И въ общитѣ си черти, и въ подробноститѣ си, тѣ приличатъ на Брѣзовскитѣ... Ако не узнаете обаче нѣщо много ново, то ще чуete поне нѣщо, което ще ви накара да се замислите. Ако пъкъ не обичате да се безпокоите съ замисляне, захвърлете, моля ви се, веднага захвърлете книжката, що държите...

Ще ви раскажж истината за чудесно свободнитѣ Брѣзовски избори: 1) защото азъ бѣхъ прѣди Брѣзовски прѣдставитель и сега кандидатъ, та въ туй си качество най-много тѣхъ наблюдавахъ, тѣхъ изучвахъ, за тѣхъ събирахъ свѣдѣния; 2) защото прѣди деня и въ деня на самия изборъ бѣхъ тамъ... въ Брѣзово, между избирателитѣ си и видѣхъ нѣщичко, което струва да се раскаже.

Ще ви раскажж прочее видѣното, проживѣното, испитаното.

Не се стѣснявамъ да ви помоля да ме вѣрвате напълно, ако и да бѣхъ заинтересована страна. Не го крижж заинтересуванъ бѣхъ.

Заинтересованъ съмъ и сега много, защото него день до моето погубване отъ правителственитѣ шайки, въ избирателното мѣсто, оставаше твърдѣ малко. „Косъмъ“—както се изражава единъ членъ отъ бюрото на Брѣзовската секция. Но азъ ще ви расказвамъ факти. Който ще, може да ги провѣри; който ги оспори—азъ ще ги докажж.

Захващамъ.

*
* *

Когато слѣдъ оттеглянето на г. Стоиловото министерство се распусна IX Обикновенно Народно Събрание, на което бѣхъ членъ, азъ се попитахъ: да си давамъ ли кандидатурата за бѣдъщъ народенъ прѣдставитель?

Поставихъ си въпроса и никакъ не се колебахъ да му отговорж положително. Съображения имахъ много. Стига да кажж най-сжщественното: дългътъ. Други нека кажжтъ: и еголзмътъ. Азъ ще признаж. На ли рекохми, че ще си казвами истината! Впрочемъ, дългътъ играеше сжщественна роль. Азъ искахъ истината да тържествува.

Омръзнадо ми бѣше да слушажъ, че ний, принадлежащитѣ къмъ старата и нова народна партия—сѣдиниститѣ—сже били избирани

съ полицейска сила и че народътъ не ни е избралъ, не сме били истински народни избраници. Щѣше ми се да опровергажъ това глословно твърдѣние обидно за честта на доблестнитѣ Бръзовци. Случайтъ бѣше великолѣпенъ. Да поискажъ довѣрието на Бръзовца въ едно врѣме, веднага слѣдъ паданъето на едно правителство, на което си билъ нѣщо като поддържателъ; да се обърна къмъ вчерашнитѣ си избиратели, при едно силно противодѣйствието отъ всѣкъдѣ — полицията именно отъ всѣкъдѣ дѣйствуваше противъ моята кандидатура; да направя това, бѣше, безъ забикалки казано, една извънредно рискована, опасна, аргіогі пълна съ примекдѣна работа.

При все, че напълно съзнавахъ, при моего положение, каква тежка задача ми прѣдстои, рѣшихъ и си дадохъ кандидатурата въ тѣзи моя избирателна околия... Дългътъ ми диктуваше да докажжъ, че азъ не съмъ билъ и не можехъ да бѣджъ полицейски избранникъ, защото моята кандидатура и по прѣди нито бѣ давана, нито бѣ поддържана отъ нѣкое правителство. Моятъ бивши другаръ по Бръзовско прѣдставителство — Д. К. Поповъ по едно само недоразумѣние и неспоразумѣние не биде тоже поставенъ съ мене. Замѣсти го единъ скромень, но твърдѣ обичанъ житель на Бръзовската околия, окръжкѣнитъ свѣтъникъ К. Мортевски отъ Рахманлии...

На 26 мартъ едно събрание отъ 120—130 прѣдставители на села изъ цѣлата околия, свикано въ Бръзово, разискава и прие нашитѣ кандидатури. Една дещеца отъ сжщата дата ми извѣсти за това. Имало е възражения противъ мене отъ нѣкои села, защото съмъ билъ вздиль дѣла противъ тѣхъ, като повѣренникъ на други. Но това недоразумѣние се улади скоро. Едно-два села ми останахъ сърдити... по горнята причина: Балджиларе и Садаклии.

Въ продължение на три недѣли кжщата ми въ Пловдивъ бѣше весь-день посѣщавана отъ моитѣ добри и прѣдавни избиратели изъ цѣлата околия. Тѣ ми донасяхъ устни и писмени извѣстия за това, що се върши изъ околията отъ началника, пол. приставъ, отъ стражаритѣ, отъ властующитѣ, отъ агитаторитѣ на правител. кандидати: Стою Ранделовъ, стамболовистъ, и Вѣлю Стефовъ, подпол. въ отставка...

Отъ всичко донесено и узнавано азъ се убѣдахъ въ двѣ безспорни истини: първата, че въ Бръзовската околия болшинството, грамадното болшинство е наше, на чернитѣ — както се наричатъ нашитѣ приятели, старитѣ съединисти, народници, въ околията; смѣтката за тѣхното грамадно болшинство се правѣше съ математическа точностъ. Моитѣ приятели брояхъ кжщитѣ, брояхъ избирателитѣ, по села, брояхъ ги единъ по единъ, посочвахъ ми списъцитѣ на имената съ кръстета, кои сж нашитѣ и... азъ провѣрвахъ всичко казвано отъ едного, отъ двама, отъ десетина, съ новитѣ свѣдѣния на едного, двама, десетина и стотина; и заключението бѣше това: грамадното болшинство бѣше безспорно наше. При най-голѣми отетжки въ полза на правителственитѣ — тѣмъ можеше да се даде единъ за наши два т. е. сто тѣхни за 200 наши гласове, като при това не се испускаше изъ прѣдъ видъ, че тѣ иматъ съ себе си полицията съ всичкитѣ ѣ драгоцѣнни за тѣхъ прѣимущества...

*
**

Нито се опонихъ, нито се приспахъ отъ переспективата. Напротивъ, азъ удвоихъ усилия, уголѣвихъ агитации въ полза на нашата кандидатура. Продължавахъ да се прѣписвамъ съ личитѣ си приятели въ околнѣта; привиквахъ въ Пловдивъ оиѣзи, които можехъ да ми дадѣтъ цѣни и полезни указания и съдѣйствиа; давахъ наставления на които имаше нужда.

Азъ не обѣщавахъ нищо на моитѣ избиратели, не имъ писахъ никаква нова программа, не се обръщахъ къмъ тѣхъ съ никакви писмени въззвания: напомнихъ имъ само това, което не единъ ихъ бѣхъ чували отъ моитѣ уста, това, което тѣ вече зиаехъ на дѣло за мене единъ по-отрано, иѣкои—даже отъ двайсе и петъ години, откакъ посижъ кръста на една тежка общественна дѣятелностъ...

Въ Брѣзовската околия ме знахтъ, че съмъ „сбединистъ“ т. е. „черенъ“, а то бѣше достатъчно. Черенъ е за тѣхъ оня, който чериѣе съ народа си, който работи за неговото продигане, който гледа да е добро на работника и земледѣлца, безъ да се рисува като народенъ благодѣтель. Черенъ е оня, когото стамболовщината кръсти съ името „черна душа“ и „народенъ прѣдатель“, защото не иска да ритне своята благодѣтелка Русия и да хвали бѣсилкитѣ, на които повиснахъ иѣколко български патриоти... въ спасителното онова врѣме.

Властующитѣ съзнавахъ силното положение, което занимавахъ въ Брѣзовската околия, като кандидатъ за народенъ прѣдставителъ. Колко тѣ и да бѣхъ заслѣпени отъ своята власт, като властующи, колко и да имъ се удовлетвори исканъето, като имъ се проводи единъ околу началникъ (Евю Петковъ отъ Н. Загора), който, казвахъ не гледалъ на срѣдствата, за да достигне цѣльта; колко и теротѣтъ да се почва врѣдожъ въ околнѣта и чука по глава всички общински управления, които бѣхъ „черни“, при все това, властующитѣ, казвамъ, виждахъ относителната си слабостъ.

Азъ и моитѣ избиратели искахме да играемъ на открити карти... Ний не рачихме да хатруваме, както доморасли иѣкои дипломати направихъ въ съсѣдни и далечни околии, като накарахъ иѣкои села да се казватъ, че сж съ правителството, а въ деня на избора, имайки двѣ бюлетини, да сложатъ въ урната—накъ нашата.

Ний водихме отворена борба.

Съзнавамъ, че това ни и поврѣди тѣрдѣ много. Но, така рѣшихме, така захванахме, така и свършихме...

Цѣлъ мѣсець, прѣди изборитѣ, околийскитѣ началникъ, полицейскитѣ приставъ и цѣлата полиция се занимавахъ съ явна агитация за своитѣ. Въ иѣкои села заплашвахъ само кметоветѣ, (напр. Балтаджи, Салали) въ други и селенитѣ и кмета (Стрѣма, Калчлии, Автоєво и др.). Отъ заплашваня прѣмина се къмъ дѣйствиа: всички „черни“ кметове бѣхъ прѣдадени на съдъ, защото не държали правилно книгитѣ си, иѣкои бидохъ прѣдложени на бламираня, други бѣхъ раскарвани за нищо и никакво до Брѣзово. Едного кмета (автоєвския) прѣдадоха на съдъ, подъ прѣдлогъ, че неувалъ княза,

други нѣколко отъ най-добритѣ ми и лични привърженци и приятели, като Михалъ Стояновъ, отъ Скобелово, и п. кмета въ с. Геренъ, Г. Николовъ, обвинихъ въ нѣкакво си отдавно прѣкратено д. за убийство. Всичко това гонѣше една явна цѣль: сандардисване, сплашване, отчайване. Това бѣше хубаво начало, но то не смути никого. Брѣзовци, Рахманлийци, Хамзатарци, Геренци, Асж-Каровци, Скобеловци, Калжлийци, Балтаджийци, Ржжево-Конарци, Стрѣмци, Колачовци и пр. не бѣхъ отъ онова тѣсто хора да се стрѣскаатъ отъ много по-внушителни срѣдства...

Началникътъ и неговата полиция се убѣдихъ скоро въ това. Въ обиколката си тѣ чухъ въ селскитѣ общински управления, въ дюкянитѣ—селски клубове—и въ къщата, че населението е повече отъ чернитѣ, че тѣ ще си избиратъ за народни прѣдставители насъ и че нищо неможе да ги отвърне отъ тѣзи мисль. Началникътъ и полицията могатъ да продуматъ... и, ако смѣхътъ, да опровергаятъ това.

Усѣти се нужда отъ по-енергически мѣрки, отъ по-чувствителни въздѣйствия!

Властующитѣ прибѣгнахъ и до тѣхъ. Въ само Брѣзово — на края, въ полето — биде убитъ единъ мой клиентъ, „черъ“, *Петко Русеновъ* отъ неизвѣстни и до сега неиздирени убийци; вжтрѣ въ Брѣзово стражари съ голи шапки разсѣкоха главата на единъ добъръ мой привърженникъ — Стою Георгиевъ Шутовъ. Когато съобщили за убийството на Русенова, околийскитъ началникъ попиталъ съобщителя:

— Ти отъ кои си, отъ бѣлитѣ или отъ чернитѣ?

— Отъ чернитѣ, отговорилъ съобщительтъ.

— А убития?

— И той отъ чернитѣ.

— Иди си, то е моя работа, свършилъ началникътъ...

И до сега убицата на Русенова остава неоткритъ.

Заканванията, които вече минахъ въ областъта на осществленieto си, продължавахъ. Съобщиха ми отъ нѣколко мѣста, че полицията си дала дума въ деня на избора: *всичко да направи*, но да го спечели. Единъ голѣмъ косъ въ рѣцѣтъ на властующитѣ е било растурванѣто на всички общински съвѣти, гдѣто съставътъ имъ е отъ чернитѣ, при все, че болшинството на населението е „черно“ и благодарно отъ своитѣ старѣи... Околийскитъ началникъ по това растурване е проводилъ масса писма и телеграми до г. Радославова и е заплашвалъ многократно, че *безг растуряние общинскитѣ съвѣти на чернитѣ нѣма сполука за бѣлитѣ*. Когато Пловдивската Окръжна Постоянна Комисия се произнесе, че нѣма причини за растурване на общинскитѣ съвѣти, началникътъ поискалъ това да го направи, дискреционно, произволно самъ министрътъ. И догдѣ отговорътъ се бавѣше, почна се фактическото заграбване на нѣкои съвѣти.

* * *

Най-подиръ била произнесена и страшната дума: „въ деня на изборитѣ ще се колятъ чернитѣ.“

Азъ получихъ нѣколко съобщения въ този смисль и, прѣдъ видъ на всичко що ставаше, проводихъ едно дълъко писмо до г.

министра на вътрѣшнитѣ работи. Въ това писмо буквално съобщавахъ, между друго, слѣдующето:

„Вѣроятно знаете, че азъ си дадохъ кандидатурата въ Брѣзовската околия, *като съмъ увѣренъ, че, при едни свободни избори, сигурно ще бъдъ избранъ.* Това послѣдно обстоятелство е много добръ познато на г-да властующитѣ въ Брѣзово, ето защо никакъ не сж чудни прѣкаленитѣ усилия, които тѣ правятъ за да се осуети quand même моята кандидатура. Отъ много рано тѣ взехъ да заплашватъ кметове, старѣи и прѣдни хора въ цѣлата околия съ побои, арестуваня и даже убийства. Самийтъ началникъ Еню Петковъ и полицейския приставъ обикаляха селата и подъ разни прѣдлози, заплашвахъ кое, че ще растурижтъ общ. съвѣти, кое че ще прѣдаватъ на съдъ, кое пускахъ думи тъмни и двусмислени, че тогози мечка ще изяде, че оногова вълкъ ще охаче, и пр. Нѣкъдѣ се пристъпни и къмъ дѣйствиe, непосредственно или посредственно. Въ нѣколко села кметоветѣ се прѣдадохъ на съдъ, защото не държали правилно регистритѣ си и се глобихъ. Като се отива все нагорѣ къмъ по силни мѣрки, стражаритѣ въ Брѣзово строшихъ главата на Стоя Георгиевъ Шутовъ, а на полето единъ мой клиентъ и приятель Петко Русиновъ биде убитъ нѣщо прѣди една недѣля отъ „непознати хора. Оняи день получихъ извѣстие, че началникътъ се закаявилъ да распусти не всички общ. съвѣти, макаръ единъ день прѣди изборътъ да направи всичко, но да осуети избора на Бобчева. Властующитѣ въ Брѣзово казвали: „въ деня на изборитѣ ще има кланье,“ но пакъ тѣ ще сполучатъ. Въ краенъ случай закаивали се да откаратъ урната. Нѣкои отъ тѣхъ се правели приятели на моитѣ избиратели и имъ прѣдлагали за тѣхно добро да махнатъ моето име, и тая ожесточеностъ не щѣла да се прояви. Наистина, дебела и кабѣ хитростъ, но хитростъ. Ако ви излагажъ всичко това, виѣ и сами знаете, че го правя не за да моля отъ васъ да дадете покровителството си на моята кандидатура и да я прокарате въ Брѣзово. Колкото отъ васъ, толкова е далечъ и отъ мене подобна мисль; но, повтарямъ, счетохъ за неизлишно да упражня едно свое право и изпълня една своя длъжностъ — като поискамъ отъ васъ да турите въ границитѣ на длъжността имъ подчиненитѣ си въ Брѣзово чиновници за да не злоупотрѣбаватъ съ властятъ си, да не заплашватъ населението, *да не насѣкватъ буйнитѣ и безъ това готови на сблъскване, да не вадѣжтъ шашки на обезоръженитѣ и да се задоволяватъ съ изпълнение на обязанноститѣ си, като пазятъ реда и обществената безопасност.* Азъ ви пиша всичко това, защото, *увѣряватъ ме, наистина въ Брѣзово се готвятъ и прѣдстожатъ горечи, а може би и кървави срѣци въ деня на избора.* Нѣма съмнѣние, че за всѣко кървопролитие ще носятъ отговорностъ ония, които сж могли, а не сж рачили да ги прѣдварятъ. Вне сте най-много въ състояние, г. Радославовъ, въ качеството си на министръ на Вътрѣшнитѣ Дѣла и на полицията, да прѣдупрѣдитѣ толкова прѣдвижданитѣ и прѣдстоящитѣ при тая распустинатостъ на полицията кървави случки. Единственната цѣль на това мое писмо е тая: Да ви обадя да зна-

ете какво прѣдстои, а въ вашитѣ рѣшѣ е да направите каквото трѣбва, или да не направите нищо.“

Това писмо се проводи на 20-й апр., на слѣдния день азъ отпращихъ г-ну министру слѣдната депеша:

— 20 априлий, 99 год. Министръ Радославовъ, София.

„Вчера Ви съобщихъ писмено какви махинации правятъ правителственнитѣ въ Брѣзовско, подпомагани отъ властѣта, да осуетятъ мой изборъ на народенъ прѣдставитель. Расправихъ ви за убийството Петко Русеновъ, за посичането отъ стражари Стою Георгиевъ и заплашвания, че ще растуриятъ срѣщу изборния день всички общъ съвети. За самия день прѣдвѣщаватъ кланье. Насилствено заграбване общ., управления подкачено. Вчера слѣдъ посѣщение отъ правителственнитѣ кандидати село Стрѣма нѣколко побойници запечатватъ кметството и наязъ да арестуватъ кметътъ. Възможно кръвопролитие. Моля заповѣдайте редъ и махване насилия.“

На 22-й апр. телеграфирахъ на сжщия:

„Допълнение на вчерашната депеша. Старши Станю Мариновъ въ Брѣзово хвалилъ се прѣдъ вуйчо си Иванъ Георгиевъ, че за деня на изборитѣ ще наточятъ шашкитѣ, тогазъ опозицията ще види. Вчера началникътъ арестувалъ Илия Колевъ подъ прѣдлогъ скандалъ, а не испитвани свидѣтели, освѣтъ противници.“

* * *

Какво е направилъ г-нъ Радославовъ слѣдъ получаването на тѣзи мои писмо и депеша, не знамъ; онова което знамъ положително, то е че, и слѣдъ тѣхъ, жестокостѣта въ прѣслѣдването „чернитѣ“ не само не отслабна, но се и усили. Това ме кара да прѣдиполагамъ, че той не се е распоредилъ да обуздае никакъ своя прѣдставитель въ Брѣзово, околийския началникъ Еньо Петковъ. Писма и депеша ми извѣствахъ, че потерята противъ „чернитѣ“ и терорътъ въ Брѣзовско не прѣстава. Въ послѣднитѣ дни прѣди изборитѣ властующитѣ погнахъ опозицията съ неимовѣрна жестокостъ: арестувания, за нищо и никакво, бчения, насилия, заплашвания. Въ качеството си на кандидатъ и, като видѣхъ, че отъ администрацията нѣма никаква надѣжда, подадохъ двѣ заявления прокурору при Пловд. Окр. Сждъ, комуто излагахъ злоупотрѣбленята съ властъ на началника и искахъ да го спрѣтъ отъ неговия меракъ да арестува и да заплашва невиннитѣ хора. Арестувани бѣха Колачовецътъ Илия Колевъ и Брѣзовецъ Димитръ Радиевъ, защото се карали съ нѣкого, и тѣхъ, слѣдъ като закарали до Карлово, слѣдователтъ пусналъ, понеже дѣлото имъ за скарване и сбиване не дава причина за арестъ, а се сжди отъ мировия сждъ. Началникътъ бѣше распоредилъ да се арестуватъ още 6—7 души манолчана подъ прѣдлогъ за откарване нѣколко дървета отъ линията.

Една върволица отъ агитатори обикаляше всички села, придружавани отъ стражари, и пускахъ какви не лъжливи доноси за лицата на опозиционната кандидатна листа....

Азъ посвѣтвахъ избирателитѣ си на всички тѣзи махинации да отговорятъ съ молба до властѣта да се прати малко войска. Това бѣше необходимо, особно въ Брѣзово, гдѣто бѣше главния щабъ на властующитѣ тѣщи, дружини и дружинки. Нѣколко села подадохъ такъвъо заявленіе до властѣта; къмъ него се присѣдинихъ и азъ.

Какво мислѣше да направи властѣта, щѣше ли да удовлетвори това исканье на Брѣзовскитѣ ми избиратели, азъ не знаяхъ до въ петъкъ вечеръ, когато рѣшихъ да трѣгна за Брѣзово, като посѣтихъ нѣкои отъ по-големитѣ села на моята избирателна околия.

Прѣди да трѣгна, азъ поискахъ писмено да ми се дадѣтъ единъ или двама стражари, съгласно съ закона за полицията (чл.78). Отговори ми се много ловко. „Стражари нѣма достатъчно.“

Естествено ставаше нужда да си подирѣхъ другари за пктъ и за своя поиктна охрана. Подирѣхъ, намѣрихъ и трѣгнахъ съ тѣхъ. Братъ ми Илия С. Бобчевъ, адвокатъ и сътрудникъ на списанията ми, прие драговолно да ме придружи тоже: той бѣше любопитень да се запознае съ избирателнитѣ селски прави и... Гдѣ мислѣше горкня, че отива да си намѣри белата. Поне нему не се вѣрваше това, което му казвахъ и което ни сполѣтя...

Въ сѣботата рано, ний се озовахме въ 2 пайтона въ с. *Стрѣма*, по граница първо и голѣмо село, въ брѣз. окол. съ около 200 кжщи. Тукъ намѣрихме, както си я знаехъ, хубава срѣща, и узвахме, че усилията на полицията не сж ичерпани. Заграбванъето на общинското управление, което бѣше извършено тукъ прѣди три дни, не се удало, защото „чернитѣ“ си го отнели повторно. Увѣдомени били само, че днесъ ще дойдатъ стражари да отнематъ, по министерска заповѣдъ, кметството и да го прѣдадѣтъ на нѣколцина отъ властующитѣ...

Да си кажъ правото, силно вначалние ми направихъ нашитѣ селени и тоя пктъ. Терорътъ не бѣше ги никакъ съкрушилъ. Напротивъ тѣ бѣхж бодри. Тѣзи маса ми се прѣдстави не вече хладнокрѣвна, равнодушна, незаинтересована отъ това, което прѣдстоеше. Не така. Стрѣмчани ми се показахж тоже горещи участници въ онова, което имаше да става утрѣ. Впрочемъ тѣзи усилена заинтересованность съ утрѣшнитѣ избори ми бѣ направила грамадно впечатлѣние и въ Пловдивъ... при срѣщитѣ ми съ моитѣ избиратели. Никога азъ отъ 20 години почти не бѣхъ виждалъ подобна заинтересованность...

Въ *Балтаджии* азъ бѣхъ приятно изненаданъ. На стѣната на общинското управление се развѣваше едно знаме: то бѣше отъ черъ платъ, отдолу подъ който се виждаше малко бѣло и на който се четѣхъ съ едри шити слова думитѣ: „да живѣйтъ нашитѣ народни прѣдставители С. С. Бобчевъ и К. Мортевски!“ До стотина балтаджийци българо-католици бѣхж събрани и ме чакахъ. Отъ Брѣзово бѣхж дошли тоже да ме посрѣщнатъ първенцитѣ дѣдо Радно Адърски и дѣдо Злати Павуновъ. Тукъ имаше още по-голѣмо въсдушвление отъ Стрѣма.

Въ Балтаджи азъ се спрѣхъ за половинъ часъ и повече. Приказвахме си съ селенитѣ за утрѣшния день, молихъ ги да бждѣтъ бодри, но да не извикватъ никакво сблѣскване, обеснихъ

имъ значението за тѣхнитѣ мѣста отъ спирање на желѣзницата Пловдивъ — Чирпанъ, какво ще каже да се продава народна желѣзница на чужденецъ и верѣдъ съчувствени испроваждания заминахъ за *Калжчлии*.

Въ това българо-католическо село азъ се забавихъ повечко, защото и повече селени бѣхъ събрани, па и като мина малко конница за Брѣзово, азъ забѣлѣвахъ посрѣщачитѣ си, че се пораспуснахъ.

— Сега нѣмаме опасностъ отъ лошава! — ми казвахъ.

— Войска нали ще има, не трѣбва да се боимъ!

Съ грѣмливи „ура“ и „да живѣе!“ ни испроводихъ Калжчлийци.

* * *

Азъ взехъ при себе си въ файтона дѣдо Радню Адърски. Добриятъ този старецъ бѣше извъредно смутенъ за прѣдстоящитѣ утрѣ избори. Азъ го окуражавахъ, като му расправяхъ, че при тѣзи конница отъ около 40—45 души и 2000 души не могатъ развали тишината и реда, че, дору началникътъ и да е такъвъ, какъвто го описватъ, пакъ той не ще посябе да извиква смущения, безредия и да причини яманѣ, отъ каквото, не знаехъ защо, всички се бояхъ... Дѣдо Радню клатѣше съмнително кротката си старческа глава и, съ нѣжния си погледъ, прибавяше: „ехъ, г. Бобчевъ, и ти не вѣрвашъ твърдѣ това, що ми говоринъ, но...“

Съ голѣмо безпокойство приближавахме Брѣзово! Дѣдо Радню взе да става, да изгледва да ли нѣма нѣкои наши, да ли нѣма нѣкои чужди... противници. Конницата, която отмина прѣдъ насъ, отвлѣкла вниманието почти на всички. Понеже ний се забавихме въ Калжчлии, нашитѣ приятели сж разотишли за обѣдъ. Правителственитѣ пѣкъ взели извѣстие, че съмъ заминалъ за Геренъ...

Ний влѣзохме по 1 $\frac{1}{2}$ часа въ Брѣзово и се спрѣхме на квартира у Ивана Миневски, зетъ на дѣдо Радня.

Не бѣхме успѣли още да се видимъ гдѣ сме, да се сприкажемъ съ домашнитѣ на бае Ивана, ступанина на кѣщата, и съ надошлитѣ нѣколко стари и млади мои избиратели и приятели, когато властующата шайка си подаде и гласа и рогата... Единъ пиянъ — нѣкой си Чирпанлията — бѣше пустнатъ веднага да минава по край квартирата ми, да гледа съ закауване и да вика: „долу!“ По-късно, този викъ се подзе отъ повече грѣмогласни прѣдставители на властующата тукъ шайка, която се разшава все повече и повече. Началникътъ чуваше и виждаше всичко това, но развѣ полицията имаше за цѣлъ да пази редъ, тишина и особно да спира тѣзи, които бѣхъ страшни юнаци, защото знаяхъ, че всичко имъ е дозволено безнаказано. Този викъ слѣдъ два часа се обърна на истински ревъ и лай отъ побѣсенѣли вълци и кучета, а особно когато се узна, че началникътъ получилъ депеша за растуриянето на общинския съвѣтъ въ Брѣзово...

Наистина по 5 $\frac{1}{2}$ —6 ч. срѣщу изборния день кметътъ на Брѣзово Стоянъ Петровъ биде извиканъ отъ квартирата ми, подъ заплашване му се взехъ печатъ и книги, и, при все че нѣмаше врѣме да се види, що се прѣдава и що не, новата натрачена общин-

ска комисия, въпрѣки всѣки законъ и безъ да се чака постановлението на постоянната комисия, завзе кметството на едно съ всички негови прѣимущества, които една властующа партия може да извлѣча... Кой би повѣрвалъ, че заплашването на окол. началникъ за растуриването на всички неприятни на правителственната шайка общински съвѣти срѣщу деня на самия изборъ щѣше да се сбъдне така буквально?... А то се сбъдна не само за Брѣзово, но и за нѣколко други общини, общинскитѣ съвѣти на които вадѣхж очитѣ на властующитѣ (Балтаджий, Калжлий, Стрѣжа, Геренъ и други)...

Мирното обикновено Брѣзово бѣше се обърнало въ навечерието на 25 апр. на една буйна побѣсенѣла звѣрница... Единъ господиъ съ очила, когото нѣкои нарекохж опълченецъ и нѣкакъвъ ужка кандидатъ за народенъ прѣдставителъ се обърна съ нѣколко псувни къмъ тѣзи шайка. Горкийтъ този „властующи“ господиъ съ очилата! той бѣше забравилъ какво пише върху свещениото знаме на българския опълченецъ... И тоя святотатецъ си допусна да ругае мене, който тритѣ четвърти отъ живота си съмъ посветилъ на опълченската идея... Околийскитѣ началникъ и полицията му слушахж и виждахж тѣзи освирѣнѣла тълпа и не вземахж никакви мѣрки за да я недоускатъ поне на улицата да вилиѣ.... Тя се обърна по-късно на нѣкакво диво хоро... Пияна тълпа играеше на хоро срѣщу квартирата ми. Цѣлтъ на хорото бѣше да вземе тълпатъ другъ изгледъ: тоя на хора гуляюща, които въ свободна България иматъ право да се веселятъ, да играятъ, и сегисъ-тогизъ да се провикватъ: „долу!“ Дивитѣ вакханалии и оргии траяха до стѣмпуване. На чело на тѣхъ бѣхж Ранделовци, Ставковъ — Коларовци, Йорданъ Генковъ... скърбни герои на полицията.

Единъ отъ синоветѣ на Миневски дойде и извѣсти на баща си, че нѣкои-си му казали: „Вий дадохте кѣщата си на Бобчева, ама тѣзи вечеръ отъ нея нѣма да остане нищо; ще се дигне на балонъ!“

Бай Иванъ се оплаши не на шега. „Тѣзи хора, каже той, сж истински страхопѣзловци и за нищо негодни; но сега, когато иматъ съ себе си полицията, а задъ себе си началника — тѣ, плени и побѣснѣли, както сж, за всичко сж способни.“ По мой съвѣтъ той подаде едно заявление до началника и до военния комендантъ, за да знайтъ за заплашванията и да взематъ нуждитѣ охранителни мѣрки... Азъ искахъ по този начинъ дано се отрезви началникътъ, а да види и военния комендантъ, че тукъ се готви отъ рано нѣкоя катастрофа, на която цѣлтъ е: пълното разнебитване на монитѣ избиратели... за да ми откраднатъ избора, а може и да ми направятъ нѣкоя голѣма пакость.

Видѣхъ лично и военния комендантъ. Пожолехъ го да си направи дълга прѣдъ видъ на заявлението на Миневски, което и азъ бѣхъ приподписалъ.

— Знаете, каже, азъ съмъ на расположеение на администрацията. Отъ себе си не дѣйствувамъ, но ще говорѣж началнику.

Не питайте какъ прѣкарахъ нощта. Стига да ви кажж едно: военний комендантъ обърналъ внимание на молбата ми и поставилъ постъ около кѣщата ми... Нека прибавѣж, че горгорбаниитѣ на

шайката пъкъ били увѣрени, че слѣдъ устроената противъ мене и моитѣ — дива и пияна хайка, азъ съмъ щѣлъ прѣзъ нощъта или на сутриньта да напустна Брѣзово и да се върна въ Пловдивъ... На тѣзи тѣхна надѣжда трѣбва да се отдава, гдѣто тѣ прѣзъ нощъта сж си разотиили лесно, слѣдъ увѣщанията, впрочемъ, и на военния комендантъ...

*
**

Сутриньта, още въ при-зори, шайката на властующитѣ вече бѣше на площада прѣдъ квартирата ми и завзе прѣдъ—изборното мѣсто, именно вратата, които водятъ въ двора и бюрото. Една часть отъ шайката била распрѣдѣлена на нѣколко отдѣления и съ стражари испроводена да посрѣща моитѣ избиратели и да ги поврѣща съ бой, насилия и заплашвания. Въ 6 $\frac{1}{2}$ часа сутриньта, азъ сполучихъ да прѣмина прѣзъ навалищата, отидохъ въ бюрото и си завзехъ мѣстото на кандидатъ за народенъ прѣдставитель. Види се, властующитѣ бѣхж слесани, като ме видѣхж още въ Брѣзово...

Какъ можахъ да додѣтъ и да застанатъ, по-късно, до избирателното мѣсто около 1000 души мои избиратели, които азъ зърнахъ отъ високото на втория катъ на училището, бѣше за мене едно чудо. Послѣ узнахъ, че нѣколко смѣлчаци съ бой и бѣгъ прѣскочили прѣзъ района на шайкаджитѣ, дошли и се оплакали военному коменданту, който за любопитство отишелъ къмъ края и се слесалъ, като видѣлъ правителственитѣ шайки и стражаритѣ, че биждъ хората и не ги пуцатъ да влѣзатъ въ Брѣзово... Насърдени отъ туй явление на военния комендантъ, чернитѣ нахлули къмъ площада. Около 200—300 души само били разгонени отъ старшията Мариновъ—Париуловъ и отъ други съ шашки...

Черни и бѣли завзехъ двѣ позиции, два лагеря: нашитѣ само не можехъ да ходятъ никждѣ—бѣлитѣ ходѣхж кждѣто щѣхж, буйствувахж както щѣхж и носѣхж къскии дебели... колко щѣхж.

Подкачи се гласуващето. Въ двора се пускахж и господарувахж къскиитѣ на властующата шайка. Оплакахъ се на прѣдседателя... Констатира се, че „все обстоитъ благополучно.“ На ли същественото било въ бюрото да върви всичко мирно и свободно. Имаше ли нѣкой да се оплаква отъ липса на миръ и свобода въ помѣщението на бюрото?... А че нашитѣ не можехж да приближдъ до двора, защото вратата била окупирана отъ шайката, че нашитѣ не можехж не само да гласуватъ, но не можехж и да подадѣтъ оплакванията си... всичко туй не бѣше ли една дребулия, съвсѣмъ неесъществениа...

Азъ се задовихъ да изпълнямъ енергически задачата си поне въ бюрото... Явихж се карти безъ подписъ и печатъ — поискахъ да се отхвърлятъ, направихъ и други бѣлѣжки... които се уважихж...

Продължаваше да гласува аджарската община...

Часътъ бѣше около 9 $\frac{1}{2}$. Вънъ на улицата се чу единъ многократенъ гържежъ, размѣсенъ съ ревъ и пискъ... Що ставаше?... Една усилена битка... Паника обхвана цѣлото бюро. Всички напустнахе долното помѣщение на училището, гдѣто бѣхме и се качихме на гор-

ния като. Между това, гърмежитѣ се учестихъ, писъцитѣ и ревьтъ ехтѣхъ, удари съ камъни по сгради и земя се счувахъ...

Смятенето бѣше невъобразимо. Плачове, писъци, рекове, пукоть отъ камъни, гърмежи, пушакъ, свѣтканье, ето що можихъ да зърна—прѣвъ вратата и прозорцитѣ изъ една на горнитѣ училищни стаи...

Това трая петъ—десетъ минути...

Намѣрихъ и помолихъ прѣдседателя на бюрото, да вземе охранителни мѣрки, защото тѣзи побѣсѣла тълпа, сега господарка на Брѣзово, е въ състояние всичко да направи... Г-нъ Панайотопулосъ, силно оплашенъ, ми отговори: 1) че при мене той не може да стои ни секунда, защото и той се бои за да не пострада около мене; 2) че азъ долу въ бюрото вече нѣмамъ работа, защото не отговаря за безопасността и за живота ми... Така разбралъ той и отъ думитѣ на началника.

Това съобщение ми се повтори слѣдъ десетина минути и отъ други членове на бюрото.

Послѣ узнахъ, че слѣдъ станалото безредие и гърмежъ, шайката властующа, оплашена отъ грамадното болшинство на чернитѣ и отъ рѣшимостта имъ, съ камъни макаръ, да се защищаватъ и самоотбраняйтъ до край—въ борба за животъ или смъртъ — подирила новъ куражъ въ двора, веднага се вмъкнала въ общ. управление, гдѣто усѣла да намѣри кринки, револвери, къскии, приготвени порано. Въоръжена така се явила шайката на вратата на бюрото и искала да се качи при мене...

Какво щѣше и какво можеше да направи една шайка отъ пиеви и бѣсни нещастници, отдавна подготвени, отдавна насъсквани, напоени и настроени съ вино, ракия и съ обѣщания за стражарски и пждарски служби, какво можеше да направи тѣзи шайка, която имаше задъ себе си полицията, на която бѣше казано „всичко може само да се счечелжтъ изборитѣ,“— това е единъ лесенъ за разрѣшение въпросъ и върху него азъ нѣма да се спирамъ...

Само една Невидима Сила, само Провидѣнието бѣше въ състояние да спаси живота ми отъ гибель! Само Провидѣнието не допуства въ този день да наднатъ стотини убити, било по между си, било отъ манлихеровитѣ пушки на солдатитѣ... Истина ли е, не знамъ, но увѣряватъ ме, началникътъ билъ зацвѣдалъ на военния комендантъ въ врѣме на безредието да стрѣля въ месо въ опозицията. Ако това не е истина, нека го опровергае. Азъ първи ще да дамъ мѣсто на тия опровержения както и на всички други, които бихъ ми се испроводили по нѣкои, каквито и да било, невѣрности въ тѣзи ми статия. Чакамъ, прочее, опровержението. До тогазъ твърджъ, което съмъ чувалъ, въ което сж ме увѣрили.

*
**

Въ врѣме на безредието и битката между 9—10 часа, на улищата, станяло едно убийство и нѣколко паранявания. Убитъ билъ единъ черенъ отъ с. Сакарлии, Михалъ Таневъ, бивши пждаръ, назначенъ отъ сегашния кметъ бае Станчо тоже отъ „чернитѣ;“ ранени

били: 1) Димитър Тотевъ отъ с. Мюселимъ, бивши пѣкога селски учителъ; 2) Станчо Стайковъ отъ Рахманли; 3) Единъ хамзаларецъ, контузень; 4) Стоянъ Стоювъ Добревски отъ Брѣзово — съ куршумъ слабо раненъ во главата. Освѣнъ мюселимчето Тотевъ, за когото ми казватъ, че не принадлежи на никоя партия, другитѣ сж все отъ чернитѣ.

Но какъ е станжло безредieto? Кой го е извикалъ? Не можеше ли да се прѣдвари то?

Азъ не видѣхъ и не знамъ. Ще раскажъ каквото чухъ и научихъ.

Чернитѣ, т. е. нашитѣ, бѣхж завзели сѣверо-западната до пощенското управление часть на площада; бѣлитѣ — юго-источната; чернитѣ не смѣли да мърдатъ никадѣ; бѣлитѣ си шавали на кждѣто си щѣли; чернитѣ нѣмали леснотия нито да пиятъ една вода, да изеджтъ една троха, а бѣлитѣ имали исходъ къмъ всички механи, въ които угощенията и упоенията течели и ручели като изъ рогъ изобилия.

Съ други души чернитѣ били въ обсада, строга, тежка, жестока; бѣлитѣ били обсадителитѣ... благодарение на полицията задъ тѣхъ, благодарение на войската, която е била въ ржцѣ и въ распореджане на полицията.

При все това „имало черни.“

Едното тѣхно присхтствие е било едно голѣмо, громадно прѣстхпление. Какъ сж смѣли да се явжтъ тѣ тукъ, когато единъ цѣлъ мѣсець се е викало „долу чернитѣ,“ когато единъ цѣлъ мѣсець сж се вземали драконовски мѣрки за прѣслѣдванье, когато единаъ цѣлъ мѣсець тѣ сж били тероризовани, гонени, заплашвани, арестувани подъ прѣдлогъ на нищожни обвинения, убивани... И снощи нали шайката на полицията прогласи: „да ги нѣма тукъ чернитѣ!“

При все това „имаше черни“! И не само че имаше, но тѣ бѣхж повече отъ хилядо души...

И слѣдъ това виѣ питате защо стана сблъскванъето и безредieto въ Брѣзово — защо стана убийството?

То е могло да стане всѣка минута щомъ на правителственната шайка се е допуствало да прави всячко, щомъ тя е дирило всевъзможни пюводи за да растури нашето болшинство и да нѣма на мѣстото събралитѣ се черни...

Поводъ се прѣдставилъ и не единъ!

Попъ Стефанъ отъ бѣлитѣ — уви и поповетѣ сж вече партизани! — не билъ доволенъ, гдѣто ратаятъ му билъ въ лагера на чернитѣ. Придружень отъ нѣколко шайкаджии, той отишълъ да го мѣври и да го прибере въ кошарата... на бѣлитѣ... Ратаятъ не се съгласява. То се знае, въ такъвъ случай какво става. Дърпанье, блъсканье, бой... Не много слѣдъ тѣзи саморасправа, въ която полицията е помагала — виѣ разбирате на кого — идватъ нѣколко души рахманлици... въ лагера на чернитѣ.

Приидванъето на всѣка най-малка дружинка къмъ чернитѣ е било причина за пуканье отъ ядъ и за ушлаха на бѣлитѣ... Какъ смѣхътъ, най послѣ, тѣзи черни души — слѣдъ толкова гоненье, вмѣстото да се разотидатъ, да чакагъ, па и още нови сили да имъ приидватъ. Но тѣ приидвали, защото Господъ ги наспорилъ, чернитѣ.....

Шайкаджитѣ се приближили при одного отъ новодошлитѣ рахманлийци Ивана Вълковъ — поискали да го прѣтършуватъ подѣ прѣдлогъ, че имало у него револверъ. Забѣлѣжете, че туй не било въ избраното мѣсто! Но полицията помагала въ тършуванъето и.. понеже нѣколко черни си дозволили да протестуватъ противъ този произволъ,—толкозъ повече че производлътѣ се е вършелъ само за чернитѣ отъ бѣлитѣ, за да покажѣтъ властѣта си,—повличатъ къмъ своя лагеръ рахманлиеца, у когото не се намѣрило нищо. Нашитѣ се спустнали да го отѣрвѣтъ. По тѣхъ се спустналъ единъ револверенъ гърмежъ и нѣколко камънѣ... и блло! Камънѣтѣ отъ земята послужили за първата самоотбрана отъ страна на чернитѣ; отговорило имъ се съ камънѣ и стрѣлянѣ.....

Така се подкачила битката и съ онѣзи ожесточеностъ, която обхваща двѣ тѣлни еднакво ненавиждащи една друга, еднакво готови да се истрѣбѣтъ. Камънѣ летѣли и отъ двѣтѣ страни, гърмежи тоже.. Но побѣсиѣлата тѣлна на бѣлитѣ се обърнала съ най-голѣма дивостъ къмъ моята квартира, къщата на Миневски; вѣроятно, нѣкои се прѣдилагали че азъ съмъ тамъ, не сж знаели, че азъ съмъ въ помѣщението на бюрото. Тѣ хвърляли съ камънѣ, съ револверни и пушечни гърмежи все на татѣкъ.

Тѣ се втурнали по едно врѣме да влѣзѣтъ въ самата къща, като я взематъ съ юрющъ, и да я сгромолясатъ... Но това не могло да стане.... До гдѣто подновѣтъ силитѣ си съ кринкитѣ и отъ общинската стая.. конницата била на мѣстото и подкачила да стрѣля съ праздни патрони.

Енергически мѣрки, казватъ, взелъ ротмистръ Бояджиевъ както во врѣме на битката, така и послѣ за запазване на реда. Той веднага извикалъ всички солдати 15 души, поръчалъ имъ да не пуцатъ отъ едина лагеръ къмъ другия никого, да стрѣлятъ въ оногъзъ, който наруши заповѣдѣта, въоружилъ около 30 души резервисти отъ двата лагера и имъ далъ кринки, онѣзи които взелъ отъ правител. шайка... Той поискалъ и нова войска, която дойде къмъ 2 часа...

Началникътъ се изгубилъ, казватъ, нѣкъдѣ, слѣдъ случката. Единъ увѣрватъ, че се скрилъ; други, че той се затулил въ телеграфо-пощенското управление и отъ тамъ съобщавалъ въ София за станалото; трети, че той едва сега се сѣтилъ да иска войска, усиление на стражата си... Види се, г. Петковъ ще е забравилъ най-сжщественното нѣщо въ сблѣскванѣето на тѣлнитѣ: че тѣ сж толкозъ опасни за оногъзъ, който ги насѣква, както и за оногъзъ, противъ когото се насѣкватъ...

Когато слѣдъ два часа се окопитилъ, началникътъ помислилъ, че катастрофа стана, но избора се продължава и той върви съ усилѣхъ за оппозицията... Куриери дошли отъ двата други пункта Салалий и Геренъ го увѣдомили, че тамъ Бобчевиститѣ досущъ тържествуватъ...

И началникътъ подкача послѣдната частъ отъ своята отчаяна дѣятелностъ: да расижди избирателитѣ ми какъ-какъ. Всичко но видно изъ между тѣхъ бѣ арестувано: невинитѣ, съвсѣмъ неучастнитѣ най-напрѣдъ. Защо арестувахъ 70 годишния старецъ дѣдо Радню

Адърски?... Той имаше само една вина: че идва да ме срѣща до Балтаджи? Защо арестувахъ Иосифа Грозева, ако не че той е билъ до вчера окол. началникъ въ Бръзово и водѣше съ себе си 300 души хамзаларци, които водѣхъ очитѣ на шайката? Защо арестувахъ Илия Бобчева, Тинко Тунтовъ, Попови, Миневски баща и сѣнове? Една бѣше тѣхната вина, че сж ме виждали въ кѣщата на Ив. Миневски, която отвечеръ пази солдатска стража „да не бжде дигната на балонѣ“.

Наедно съ ареститѣ, на избирателитѣ ми било казвано открито, че тѣ има да патѣжтъ, ако още стоѣжтъ и чакатъ да гласуватъ...

* * *

Когато азъ, по 1½ часа пѣщо, поискахъ да си идж за обѣдъ, казахъ ми, че е по-добрѣ да си стоѣ горѣ въ училищната стая. Азъ не се съгласихъ и, придруженъ отъ военния комендантъ, отидохъ си у Миневски... Азъ пѣлъ потреперахъ. Кѣщата бѣше въ едно полу-срутено състояние: рамки испочупени, прозорцитѣ сжщо, по дюшемето се търкаляхъ камъние, жени и дѣца пищѣхъ... Съзлитѣ ги задавахъ и тѣ не можехъ да ми раскажѣтъ за станалото, за подробноститѣ му...

Узнахъ само кого и кого арестували. Слѣдъ малко арестувахъ и Ив. Миневски. Искарехъ го изъ кѣщи. Заведохъ го на площада. Повикахъ изъ нашия лагеръ и Иосифа Грозовъ отъ Хамзаларе..., четирма войници заредихъ срѣщу двамата пушкитѣ си... Домашнитѣ на Миневски пиевахъ кански: „на, ще застрѣлятъ!... ще го застрѣлятъ!“ Азъ успокоявахъ горката жена и дѣцата на бае Ивана... Съ заредени пушки опхтихъ двамата опасни хора къмъ общин. управление...

Моитѣ избиратели гледахъ всичко туй по-отблизо отъ колкото азъ—азъ гледахъ отъ счуенитѣ прозорци на квартирата си—но тѣ още стоехъ на мѣстото си...

Поискахъ слѣдъ това да видж иѣкого отъ моитѣ избиратели, които бѣхъ се исправили и насѣдали въ лагера си.

„Не може, не бива!“ казахъ поставенитѣ на вратата стражари. Защо и тѣ не знаехъ. „Да не съмъ и азъ арестуванъ,“ питамъ ги. — „Не може, не бива“ ми отговорихъ. — „Искамъ да проводѣ дечеша. Ще идж до телеграфа.“—Влазянѣто и излазянѣто изъ тѣзи кѣща е запрѣтено, г-не, ми казва единѣтъ стражаръ...

Защо бѣше запрѣтено сношението ми съ моитѣ избиратели?

Вий ми отговорете, да, вий които знаете, защото въ този моментъ нищо не можахъ да знаѣхъ и до сега не знаѣхъ освѣнъ едно: защото моятъ изборъ трѣбваше да се осуети.

Часътъ бѣше около 4. Единѣтъ войникъ и единѣтъ стражаринѣ идѣхъ къмъ вратата на кѣщата; азъ се сѣтихъ защо; а за да не се оплашѣтъ кѣщантѣ на бае Ивана, слѣзохъ: „мене ли искате да арестувате,“ питамъ.

— Ти ли си Стефанъ Бобчевъ? — „Азъ съмъ,“ отговорихъ. — Тебе. Арестуванъ си,—ми каза стражаринѣтъ. Солдатинѣтъ мълчеше. Спомнихъ си, думитѣ на рогистра Бояджиевъ: „законѣтъ поставя войската на расположеение на полицията...“

Азъ тръгнахъ... по пътя, изъ който прѣди немного видѣхъ, че прѣкараха Миневици и Грозева... Едва дигнахъ очи да погледна нашия лагеръ... Нѣкои заплакахъ; а шайката извика: „долу прѣдателятъ, долу черната душа!“ Прѣдателятъ и черната душа бѣха азъ, човѣкътъ, който отъ момче съмъ се посвѣтилъ на служене на този народъ, човѣкътъ, който на 19 годишна възраст вземахъ участие въ българскитѣ освободителни движения, който бѣгахъ още на 1876 г. отъ турскитѣ гонения и полиция и бидохъ емигрантинъ, който... Боже! нема трѣбваше да расправямъ и това... Главата ми се зашемени... Чудно е, че не паднахъ на мѣстото си... а бѣлитѣ викаха: „долу!“ Нашитѣ безмолствуваха... Единъ отъ водачитѣ на шайката Тодоръ Христовъ, импровизиранъ снощи кметъ, се опитваше да я спира по пътя, като че да не ме нападне. Искрено ли бѣше туй спираше?... Да знаяхъ, бихъ го благодарилъ. Азъ го погледнахъ въпросително и му клюгнахъ съ глава... Тодоръ Христовъ удвои усилия и даваше знакъ да не викатъ... Когато приближихъ до хотела на Молдовански реветъ „долу!“ се усили. Хотелътъ на Молдовански е на бѣлитѣ; до него е хотелътъ на дѣда Злати—т. е. на чернитѣ. Нѣколцина отъ послѣднитѣ си снеха калнацитѣ. Азъ ги поздравихъ...

Слѣдъ малко стъпихъ въ долния салонъ на управлението. Видѣхъ арестуванитѣ прѣди мене... брата си, който бѣше цѣлъ мъртвецъ... дѣдо Радию, който дърпаше прѣсти съ прѣсти си, като мислѣше че е съ броевица: Иосифъ Грозовъ, който нехайно бѣше се подпрѣлъ на стѣната, и философски клюгна съ глава щомъ ме зърна; сѣкашъ искаше да каже: „и туй ли направихъ; и тебе ли арестувахъ!... то се свърши!“ Тинко Тунтевъ, въ очитѣ на когото имаше толкозъ огънь колкото и ненавистъ; двоицата момчета, които ме придружаваха, които сега знааха спокойно, по-трениаха щомъ ме видѣха да влазямъ...

Не ме оставихъ при тѣхъ, а ме введохъ въ една стаячка, двата прозореца на която гледахъ на площада. Отворени тѣ можеха да служатъ и за врати на шайката къмъ тѣзи стая... Въ стаята имаше два кревата, нѣколко пушки покачени и исправени, едно счушено шиме и една здрава стовна... Единъ горски стражаръ бѣше въ схщата стая. Щомъ влѣзохъ азъ, той излѣзе... Останахъ самичкъ и взехъ да гледамъ изъ вратата. Стражаринътъ и солдатинътъ, що ме доведоха, ме наеха... Погледнахъ прѣвъ прозореца: новиятъ прѣди малко дошелъ съ войска воененъ командиръ се расхождаше... Защо съмъ арестуванъ? Никой не може да ми каже; не ми казаха и военитѣ (подполк. Чоковъ и ротм. Бояджиевъ), които питахъ... Оставаше да гадкамъ...

Истинската причина на моето арестуване азъ знаяхъ: тя бѣше да се осуети пазора ми. Слѣдъ моето запиране, дигнали военния кордонъ, който назова, едни шайкаджии отишли и заплашили избирателитѣ ми, че ако не си разотидатъ лошо ще стане... И тѣ си разотишли съ горестъ на лицата и надѣжди въ душигъ... Но това бѣше не онызи причина, която може да се показва прѣдъ свѣта. Прочее, защо ме бѣха запрѣли? Когато става злощастната случка — убий-

ството на Михаилъ Таневъ — азъ бѣхъ въ бюрото. Въ що можехъ азъ да бѣдъ причастенъ къмъ тѣзи ужасна расправия...

Дойде старшия Мариновъ, влѣзе въ стаята и взе да пиши нѣ-какъвъ си актъ... Азъ го попитахъ: какво ще става, като се ме задържели и не е ли възможно по-скоро да ме испитватъ... „О, каже, сега ще пиша актове, че утрѣ ще ви испитвамъ... Нощесъ, ей тукъ ще нощувате...“

Но, началникътъ ще се е задоволилъ, като е видѣлъ, че монѣ избиратели му дадохъ възможность за изборно тържество...

Слѣдъ единъ часъ, повикахъ ме горѣ въ канцеларията на секретаря на началника. Той захвана да ме испитва: кога съмъ тръгналъ отъ Пловдивъ, съ кого, гдѣ съмъ се бавилъ, гдѣ кого съмъ виждалъ, гдѣ съмъ слѣзълъ въ Брѣзово, защо именно у Миневски съмъ слѣзълъ, гдѣ съмъ билъ, когато е станала случката на безре-дието и убийството и свърши, като ми каза: че той ме испитвалъ като свидѣтель и че сега съмъ билъ вече свободенъ да си идъ.

Една минута се колебахъ: да благодаря ли на този любезенъ и съ мила обноска молъкъ. Та какво бѣше кривъ той, ако му бѣше заповѣдано ужъ да ме испитва...

Но азъ бѣхъ вече освободенъ. Да, освободенъ отъ стаята на старшия Мариновъ, гдѣто той ме прие и съ пълно задоволство ми сочеше, че тукъ съмъ щѣла да нощувамъ, а на утрѣто да бѣдъ испитванъ... Азъ бѣхъ освободенъ и отъ монѣ избиратели.

И азъ, съ доброволна стража, нощувахъ пакъ въ Брѣзово, въ хотела на чернитѣ — на дѣдо Злати Павуновъ и цѣла нощъ се въсхищавахъ отъ побѣдоноснитѣ резове, чувани и носящи се изъ съ-сѣдния хотелъ на Ранделовъ—Молдовански, гдѣго бѣлитѣ тържест-вувахъ своето побѣдно поражение...

На сутринята се завърнахме въ Пловдивъ съ пайгонитѣ си, на които имаше по единъ солдатинъ, поисканъ за всѣки случай. Бѣ-хъ ме увѣдомили, че въ Калъчлии или по пътя ми е приготвена но-ва засада...

* * *

Резултатътъ на Брѣзовскитѣ избори е слѣдния:

	Брѣзов. сек.	Геренска	Салалийска	Всичко
1. С. С. Бобчевъ	383	696	887	1966
2. К. Мортевски	389	696	887	1972
3. Вълъ Стефовъ	1006	430	639	2065
4. Ст. Ранделовъ	1006	480	652	2078

Ако не бѣше станало убийството и послѣдвалитѣ го арестува-ния — въ Брѣзово щѣше да бѣде схиция относителенъ резултатъ, както и въ другитѣ двѣ секции. Съ други думи, нашата кандидатна листа щѣше да бѣде прѣкарана съ около хиляда гласа болшинство. Това бѣше очевидно за властвуящитѣ и въ Брѣзово, и въ Геренъ, и въ Салалии...

Отъ Брѣзово изъ числото на най-малко 1200 души събрани и готови за насъ да гласуватъ избиратели гласували едва около 400

души. 800 души най-малко се разотидохъ и въспрѣятствувахъ, при горнитѣ условия, да даджъ гласа си за насъ...

Да не помисли нѣкой, че въ другитѣ секции властующата шайка не бѣ взела мѣрки да осуети избора ни. Сжщитѣ мѣрки. Само, че тамъ нѣмаше началникътъ, тамъ нѣмаше полицията въ таквизъ одързостителни брой и положение, а тамъ имаше на наша страна по двѣ села, цѣли цѣлнинички, прѣдъ които шайката е треперала да извика скандалъ. Тѣзи двѣ села сж: Скобелево и Балтаджи—въ Геренския пунктъ, Калжчли и Стрѣма—въ Салалийския.

Азъ билъ се спрѣлъ да посочж какъ се е гласувало и въ Салалийския и Геренския пунктове, за да се виджтъ и тамъ махинацитѣ на власть имацитѣ, но не стига ли вече? Ще ми се да сирж. Ще помена само, че отъ Салалий си отидохъ негласували повече отъ 500 души наши избиратели (Муртатлий, Стрѣма и самото Салалий), защото имало редъ за Суюджукъ и Чоба, а за тѣхъ редъ не дошелъ. Вий сами разбирате... Недѣйте да обвинявамъ повече. И безъ това, стана много.

Нека допълнж тукъ че въ цѣлата Брѣзовска околия има 7600 избиратели, отъ които на изборното мѣсто въ тритѣ секции, споредъ една приблизителна сжѣтка, сж отишли около 6000 души. Гласували сж само 4100 души. Около 1900 не гласували и тѣ сж все наши избиратели, а именно около 800—900 души не гласували въ Брѣзово, около хилядо души распждени или не гласували въ другитѣ секции.

Отъ нѣкои села, които не бѣхж допустнати да гласуватъ въ салалийската секция, до 500—600 бюлетини се поднесохж на провѣрочната комисия да ги има прѣдъ видъ при сжѣтванъето и произнасянъето си. Тя не ги взе въ внимание, а ги прѣпроводи въ Народното Събрание.

Ще ли то, Народното Събрание, да се занимае обективно и безпристрастно съ Брѣзовскитѣ избори, както и съ другитѣ, които властѣта и властующитѣ обagri съ кръвъ или оиятнн съ беззакония!

Ще видимъ.

* * *

Виждажъ и казахъ, че стана много и туй което писахъ до тукъ. Трѣбва да се тури свѣршекъ, при все че има още доста нѣщо недоисказано.

Знаелъ ли е отъ свои хора министрътъ на вжтрѣшнитѣ работи за прѣдстоящитѣ да станатъ случки въ Брѣзово и увѣдомяванъ ли е билъ отъ подчиненитѣ си своеврѣменно за всичко ставало, менъ не е и не може да бжде познато. Едно нѣщо обаче доказахъ: че за приготвленията, за туй що се готвѣше да стане азъ увѣдомихъ г. Радославова. Друго нѣщо мож да твърдж: че г. Радославовъ не е взелъ никакви мѣрки за избѣгванъе на злото. Това го твърдж отъ вървежа на работитѣ въ Брѣзовската околия: ожесточеностѣта на Брѣзовската шайка отиваше crescendo, заплашванията, насилията и необузданостѣта лѣтѣхъ всѣки день безспирно. Срѣщу деня на избора азъ заблѣжихъ и се убѣдихъ въ едно тоже безспорно обстоятелство: шайката черпѣше сила отъ полицията и нейното цѣлно

съдѣйствие, тя бѣше на расположение на полицията, както полицията на расположение на началника, както началника е на расположение на окръжния си управител и министра. Това бѣхх брънки на единъ свиджиръ на една край стоеше министра на вктрѣнитѣ работи, на другия— шайката. Шайката нѣмаше сама по себе си никакъвъ куражъ. Тя бѣше дързостна само когато гледаше, че полицията ѝ съчувствува и помага. Колчимъ се забѣлжеше едно малко спираше отъ страна на полицията, шайката се обръщаше на една подла стая.. за нищо некадърна. Тъзи подла стая бяде срѣйна отъ десетъ души солдати, които испрѣварихъ взаимното клане между Брѣзовци и шайката. По-право, тя бѣ обуздана отъ единъ ротмистръ. Шайката бѣше слисана: тя мислѣше, види се, че войската се провожда само за да се исплашиктъ опозиционнитѣ избиратели, за да се разгонватъ тѣ, както ги разгонваше полицията и да помогне за искарванъето изъ урнитѣ на казионнитѣ депутати.

Наистина, конническото отдѣление бѣше тукъ на расположение на началника. Но отъ „кумува срама“ той не можеше да дава распореджанията си на ротмистра, както ги даваше на старшията си. Това положение спаси Брѣзово. Единъ Богъ знае какво би било, ако ротмистръ Вояджиевъ би се случилъ нѣкой сграхливко или поне човѣкъ на *laisser aller, laisser faire!*

Имамъ причини да се оилаквамъ отъ военнитѣ команданти. Тѣ дигнахъ безъ врѣме военния кордонъ и съ това му дигане дадохъ възможностъ да се разгонятъ избирателитѣ ми по 4 часа. Но това ми сплакваше е основателно само до резултата на избора. Инакъ то се оборва отъ възраженето: „военнитѣ сж въ случая на распореджане на администрацията.“

Не стига това, че виновнитѣ не се арестувахх, че невинни се хващахх и пущахх, че началникътъ и полицията,—виновни поне въ неумѣние да си вършатъ длѣжността и въ своеврѣменно неувѣдомление и въ бездѣйствие,—благодушествувахх; но и подиръ това, нѣкои властующи органи побървахх да прѣдставятъ Брѣзовската работа въ най-невърна свѣтлина: *Новъ-Вѣкъ*, а слѣдъ него и други писахх, че азъ съмъ убийцата —една клевета, която други вѣст ици вече опровергахх; други—стдадохх брату ми нѣкакво участие въ гърменъето, когато той се е билъ затулилъ въ мѣсто, отъ гдѣто нито е виждалъ, нито е знаалъ, що се върши. Властующитѣ органи писахх даже че въ Брѣзово отъ наша страна имало съзаклатие... Чувате ли! Ний, които искаме да прѣдунрѣдимъ и най-малкото сблѣкване, които молихме всячески да се взематъ мѣрки, които ходатайствувахме прѣдъ администрацията за запазване реда, като се провoди и войска, които имахме всичкия интересъ да се избѣгне безреднето — ний да сме правили съзаклатие. Това може да го кажатъ само заслѣпени партизани...

А колко бѣше лесно да се прѣдвари това що се случи въ Брѣзово! И колко малки усилия трѣбваше да унотрѣби администрацията! Стигаше г. Радославовъ да бѣше само телеграфиралъ околийскому началнику да мирува и да не злоупотребява съ властѣта

си; стигаше Бръзовскиятъ началникъ да бѣше стѣгналъ полицията си въ рамките на длъжността ѝ; стигаше властующитѣ да бѣхъ чули само, че администрацията пѣма да върши беззаконии и произволи за да опронасти нашитѣ кандидатури... Какви малки цѣни за колко огромно полезни плодове!

Сега съ колко жертви, насилия, злоупотрѣбления, заплашвания се достигна едно побѣдно поражение... на властующитѣ...

Това разбиратъ и тѣ много добрѣ; но тѣ тържествуватъ...

Какъ повтарямъ само Провидѣнието бѣ, което запази Бръзово отъ прѣвръщанъето му на 25 апр. на човѣшка касапница...

И когато всичко това се свърши, азъ чакахъ да видѣ какво ще направи г. министръ на вътрѣшнитѣ работи...

Нищо.

Едно голѣмо нищо.

Наистина той проводи да се извърши пѣкаква ревизия, наистина за ревизора, г. Д-ръ М. Марковъ, се чуватъ прѣкрасни отзиви за безпристрастно и тактично поведение съ пострадалитѣ опозиционери... но и само толкозъ.

Моитѣ избиратели въ Бръзовска околия не бѣхъ нито отчаяни, нито уплашени, нито изгубили бодростъ. Вечерята на изборитѣ тѣ тържествувахъ въ двата пункта, салалийски и геренски. Тѣ знаяхъ, че сме побѣдителитѣ ние... И дѣйствително въ двѣтѣ секции ний имаме болшинство съ по 250 и повече гласа! Послѣ, когато се ува, че отъ около 2000 гласа противницитѣ ни сж добили само сто повече, и то при поразитѣ и ужаситѣ въ Бръзовската секция, тѣ пакъ правихъ смѣтка и искарвахъ, че ако него день бѣхъ се допуснавали да гласуватъ на урнитѣ 6000 души избиратели, повече отъ 4000 души бѣхъ наши! Това бѣ безпорна истина... И тѣзи 4000 души бѣхъ отишли да гласуватъ за насъ... Но тѣ не можахъ нито въ Бръзово, нито въ Салалий да гласуватъ всички...

Ето защо моитѣ избиратели пакъ съзнавахъ своята побѣда, като дълбоко скърбѣхъ за случката, която докара наложената наша несполука.

Азъ гледахъ отъ близко цѣли часове тѣзи доблестни наши избиратели въ Бръзово, повече отъ 1000 души, събрани подѣ пека на слънцето, насѣдали на земята и чекащи търпеливо реда си да гласуватъ... Нищо не можеше да ги сплани, охлади, расижди. Тѣ стояхъ непокътнати и срѣщу шайката, готова да ги раскъса, но безсилна да угаси въ душитѣ и сърдцата имъ огъня на тѣхното съзнание и патриотизмъ на български избиратели.

Цѣли 40 часа азъ бѣхъ въ Бръзово въ срѣдѣ истинска избирателна обсада и борба, измъчванъ, турнатъ на испитание, подложенъ наистина на сериозна опасностъ. Но, въ тѣзи испития азъ почерпахъ огромна сила. Азъ четохъ въ сърдцата на тѣзи херои доблестъта имъ, заритѣ на която невидимо лъщѣхъ прѣвъ очитѣ имъ. Невидимитѣ сълзи на тѣзи очи, които бѣхъ извикали на явѣ, щомъ ме видѣхъ формално арестуванъ, безъ никаква причина, тѣзи искрени сълзи азъ ги зърнахъ, когато двама въоружени (солдатинѣ и стражарѣ) ме

прѣкаражх прѣдъ тѣхъ. Тѣмъ казахъ, че азъ вече съмъ задържанъ и ме оклеветихъ за минута като убийца, защото искахъ да ги принудятъ да гласуватъ за бѣлптъ... Но тѣ изненадахъ клеветниците и останахъ вѣрни и прѣдани на общитѣ идеи, които ни свързватъ.

Азъ се сдържахъ и не поронихъ тоя день ни една сълза; а съ сълзи бѣше пълно въ дълбокото на сърдцето ми; не искахъ да извиквамъ радостъ по лицата на противниците си, нито отчаяние въ душитѣ на избирателитѣ си.

Брѣзовската полиция и нейната шайка се хвалятъ, че съ побѣдили, че се ме съсипали. Пъкъ азъ казвамъ, този день тѣ се опозорихъ за винжги, защото извършихъ изборъ съ прѣстѣпления: тѣ видѣхъ побѣдата на монтѣ Брѣзовци съ очитѣ си и за туй имъ я отнехъ, тѣзи славна побѣда, съ гнусни ржцѣ, съ пшени шайки и съ груби шашки... Тѣхнитѣ сто гласа повече, отнети съ сила, при нашитѣ, ожидаващи цѣлъ день, но не гласували, повече отъ 800 души само въ Брѣзово избиратели, не съ побѣда.

Брѣзовци показяхъ въ този день твърдъ и доблестенъ характеръ и азъ, като не можъ единъ по единъ да имъ стисна ржката, да имъ благодаря, исказвамъ имъ на това мѣсто моята най-искренна благодарность.

Слѣдъ избора азъ се срѣщамъ ето вече двѣ недѣли всѣкидневно съ мнозина мои доблестни приятели и познайници отъ Брѣзовската околия. Славни хора! Тѣ ми расказватъ за новитѣ си страдания и гонения съ стоицизма на римляне и за готовността си да се борятъ съ спартански героизмъ. Тѣ нехають, че началникътъ продължава да имъ растурва кметствата, че министерството го поддържа... Но тѣ се чудятъ и не можтъ да разберятъ какъ можтъ да се повтарятъ кърджалийскитѣ врѣмена въ свободна и конституциона България... Когато имъ се дивя, тѣ ми напомнятъ умѣстния комплиментъ, който имъ съмъ направилъ веднѣжъ въ една рѣчь къмъ тѣхъ: „вѣй по доблестъта си сте истински черногорци!“

Доблестни мои избиратели отъ Брѣзовска околия, още единъ пхтъ азъ ви благодаря!...

Пловдивъ, 10-й Май, 1899 г.

С. С. Бобчевъ.

ПРИБАВКА.

До г-на Прѣдсѣдателя на Пловд. Окр. Пост. Коммисия.

За г-на Прѣдсѣдателя на X Обикновено Нар. Събрание.

Заявление отъ кандидата за Народенъ Прѣдставителъ въ Брѣзовската околия *Стефана С. Бобчевъ.*

На 25-й того въ изборитѣ на Брѣзовската околия се извършихъ при такива безредия и смущения, които напълно опорочаватъ извършения ужка изборъ и даватъ мѣсто да се провъзгласи той или за съвсѣмъ несталналъ, или най-малко да се унищожи и да се заповѣда да се извърши новъ изборъ.

Нѣма да посочвамъ на други причини, освѣнъ на онѣзи, които сж извѣстни или могатъ да се докажътъ твърдѣ лесно.

Тѣзи причини и съображения сж :

I. Въ Брѣзовската секция: Цѣль день отъ зори до дълбока вечерь, пиняна тълпа, спомагана отъ началника и полицията и поради това окуражена и озвѣрена, правѣше всевъзможни заплашвания, връщаше избирателитѣ ни още извънъ селото и тероризираше съ цѣль или да не гласуватъ и да се разотидатъ, или пъкъ да гласуватъ само за правителственитѣ кандидати. Че това е вѣрно, ще послужатъ показанията 1) на Прѣдседателя на бюрото д-ръвъ Ив. Панайотопулосъ; 2) Военнитѣ началници Подполковникъ Чоповъ и Ротмистръ Бояджиевъ и 3) Всички членове на бюрото, безъ да говоримъ за маса други свидѣтели, които присѣтствувахъ на мѣстото.

II. Около 9 часѣтъ на избирателното мѣсто и въ самото бюро се произведе таквазв паника, която прави избора самъ по себе си ничтоженъ и нестанахъ. Именно, вслѣдствие нѣкакво стѣлкновение, извикано отъ самата полиция, залови се пушечна и револверна прѣстрѣлка, която вседи истинска паника не само у избирателитѣ, но и въ самото бюро, което за единъ четвъртъ трѣбваше да напустне мѣстата си при урната и остави самата урна на произвола на шайкитѣ. При какви условия е станало подкачанѣето изново и продължаванѣето на избора, това може само да се разбере, когато се вземе прѣдъ видъ, че самото бюро е счело за нужно да отбѣлжи въ протокола си за станалата паника, безъ да расправи, че всеобщий ужасъ не е прѣдставалъ ни минута дору до свършванѣето на изборния день. Никой отъ членоветѣ на бюрото, вѣрвамъ, нѣма да скрие че 300 души отъ имени и вѣоржжени правителствени шайкаджии сж искали да се вмъкнатъ въ бюрото да се качатъ горѣ и да раскъсатъ кандидата Бобчева. Сжщо така нѣма да се скрие, че слѣдъ случката, извикавшв паниката, тѣзи сж стоели съ къскии, пушки и револвери и сж чакали да счунятъ урната, ако не би излѣзло отъ нея правителствено болшинство.

III) Арестуванѣето на кандидата Бобчевъ безъ никаква причина е тоже само по себе си достатъченъ поводъ за да се прогласи избора за нестанахъ и нищоженъ.

Тукъ прилагамъ нѣколко доказателства за горнитѣ обстоятелства, но най-сжщественното доказателство, паниката, смущението, стрѣлянѣето въ Брѣзовска секция е констатирано въ самия протоколъ и, да нѣмаше други причини, пакъ изборътъ трѣбваше да се счете за нестанахъ и нищеженъ. Други доказателства, като за това, че бѣхъ арестуванъ ще прѣдставя по-късно направо въ народното събрание, защото сега съмъ лишенъ отъ възможността да направя това.*)

*) Азъ прѣдадохъ на сждъ окол. началникъ и мислѣхъ, че той ще бжде привлеченъ на бърже подъ слѣдствие и не ще отрече факта на задържанieto ми, та съ това му самопризнание да допълня заявлението си. Но и до сега окол. началникъ не е побезпокоенъ... Остава г. Радославовъ да признае въ събранието този фактъ... Азъ не вѣрвамъ, той да го скрие...

II. Въ Салалийската секция. Сжщественното нарушение въ тая секция е че бюрото не вика по редъ общинитѣ, така щото оная община, копто се знаеха, че сж въ моя полза и ще гласуватъ за менъ като Стрѣма, Салалии и Мургаллий, не можиха да си дадатъ бюлетинитѣ понеже ги прѣредиха други — Суюджукъ, Чоба и пр. Това е явно отъ самия протоколъ.

III. Общи нарушения на избирателния законъ, които повлияхъ за изхода на изборитѣ въ полза на правителственитѣ кандидати. Тия нарушения сж многобройни. Отъ тѣхъ едни сж искавани въ особна констестация на моя другаръ, по кандидатна листа, г. Мортевски, къмъ които се присъединявамъ напълно. Ще прибавя отъ себе сислѣднитѣ :

I). Цѣль почти мѣсець Брѣзовската полиция неуморно заплашва общинитѣ, кметовитѣ и населението, които съставятъ болшинството въ околията и носятъ название „чернитѣ“ въ противность на „бѣлитѣ“, т. е. правителственитѣ. Растурихъ се мимо закона общински съвѣти, ставахъ ревизии и глобяхахъ се кметовитѣ. Самиятъ началникъ, Елю Петковъ и полицейския приставъ обикаляхъ селата и подъ разни прѣдлози заплашвахъ кое съ сждъ, кое съ думи общинскитѣ кметове. Нѣкъдѣ се прѣтжни къмъ дѣйствию непосредственно, или посредствено. Въ нѣколко села „чернитѣ“ кметове се прѣдадохъ на сждъ туко срѣщу избора, защото не държели правилно регистритѣ си; стражаритѣ въ Брѣзово разѣкохъ съ шашка главата на Стою Георгеви Шуовъ, а на Полето единъ мой клиентъ, Петко Русиновъ, биде убитъ отъ непознати и до сега неиздирани отъ властта убийци.

II) Распространиха слухъ, че въ деня на избора въ Брѣзово ще има кланье, че въ краенъ случай ще откарать и урната. Това заканване види се ще е било окончателно рѣшено да се изпълни, защото въ дентъ на изборитѣ куриери между Брѣзово и другитѣ пункти на правителствениата шайка тичаха за да знаятъ положението на гласовитѣ и спорѣдъ това да дѣйствувать. Два дни прѣди изборитѣ въ Стрѣма насилствено заграбихъ общ. управление. Срѣщу самия денъ отнехъ противозаконно общинскитѣ управления отъ болшинството — и ги прѣдадохъ въ рждѣтъ на натрапенитѣ комисии (Брѣзово, Герень, Балгаджи, Калъали, Стрѣма и пр.). Че това е вѣрно, не ще го отрѣче администрацията и нейния шефъ г. Радо-славовъ, когото своевременно увѣдомихъ за изложенитѣ тукъ, въ пунктове 1 и 2, злоупотрѣбления съ власть, насочени да осуетятъ моя изборъ.

3). Като се направи едно изучаванье на условията, които прѣдшествувахъ 25 апр. въ Брѣзовската околия и въ самото Брѣзово; като се взематъ прѣдъ видъ заплашванята, арестуванята въ самия денъ, моето лично арестуване, разгонванъето съ шашки на много избиратели, промѣняванъето въ Салалийския пунктъ реда на гласуванъето; като се приложатъ бюлетинитѣ, които нѣколко общини сж вече испроводили до провѣрочната комисия, и които възлазатъ на повече отъ 500 само до днесъ 5-ия денъ отъ избора—то трѣбва да се доде до заключение, че не сж избрани противницитѣ, а ине, т. е. С. С. Бобчевъ и К. С. Мортевски.

Съ почитанне :

С. С. Бобчевъ.

Пловдивъ, 1 май 1899 г.